

EL DEUTE AMB LA VERITAT

JOSÉ IGNACIO LÓPEZ VIGIL

COORDINADOR REGIONAL
ASOCIACIÓN MUNDIAL DE RADIOS
COMUNITARIAS, AMARC-ALC

14 d'abril de 1912. El Titànic fa un desesperat SOS des del seu acabat d'estrenar equip de telegrafia sense fils i es poden salvar 700 vides del naufragi. A partir de llavors, tot vaixell anirà proveït d'una *estació marconi*.

La ràdio, la premsa, la televisió, van néixer per a això, per relacionar els éssers humans a través de terres i oceans, superant distàncies. La seva primera funció, abans que qualsevol ús propagandístic o lucratiu, és ser-nos d'utilitat, fer-nos la vida més fraterna i feliç.

Els mitjans de comunicació van néixer per dir la veritat. Des dels audaços *muckrakers* que denunciaven la corrupció de Teodoro Roosevelt i els seus poderosos senadors, fins als qui avui recorden els crims de l'august dictador Pinochet, el periodisme responsable s'ha compromès amb les causes justes, fins i tot amb el risc que això implica.

Però també, des del nazi Goebels fins als nostres dies, la comunicació s'ha posat al servei de la mentida. Per exemple, en el *Manual del perfecte idiota llatinoamericà* es publica això: "*El deute extern no importa gens ni mica. La millor demostració que el deute extern no té importància és que avui ningú que tingui un mínim de capissola on parlar d'economia no li interessa gens*". Com pot escriure's una estúpidesa tan flagrant? Però la màquina publicitària amb què compten els autors de renom s'ocupa de vendre milers d'exemplars.

Reagan va convèncer el país més "informat" del món que els sandinistes eren una amenaça per a l'imperi nord-americà. I Clinton va convèncer el mateix públic que era necessari bombardejar Iugoslàvia per alliberar-la, encara que les bombes caiguessin sobre trens de civils o sobre l'ambaixada xinesa.

Mentides completes o mitges veritats. I, també silencis. Zoilàmerica Narváez, violada i vexada durant 20 anys per Daniel Ortega no troba espai a la ràdio o la televisió del seu país per denunciar l'abús i exigir un procés judicial. Abans, es subornava els jutges. Ara, n'hi ha prou de subornar els periodistes. Més ben dit, els propietaris dels mitjans de comunicació.

Vegem aquesta enquesta realitzada per l'ICP/Research: *en qui creuen els llatinoamericans?* Respecte als parlaments, l'opinió és pèssima: amb prou feines el

9% dels guatemalencs i l'11% dels equatorians no té confiança al seu. Els veneçolans i colombians li concedeixen una mica més de crèdit (17%). Quant als partits polítics, els més benevolents són els mexicans i els costa-riquenys (27%). Els peruans i bolivians tenen percentatges baixíssims (13%). El mateix ocorre amb els jutges, amb els sindicats, la policia, els empresaris, els presidents, amb el sistema polític i econòmic en general. El buit l'omplen les esglésies, incloses les miracles, que continuen collint un bon percentatge (el 61% dels enquestats hi creu). I els mitjans de comunicació: dos de cada tres de llatinoamericans estan convençuts de la veritat del que diu i mostra la premsa, la ràdio i la televisió.

Què significa això? Que qui controla els mitjans controla l'opinió pública. Que les veritats i les mentides s'han tornat mercaderies que es compren i venen igual que el xampú o els cigarrets.

A l'Equador, el president Mahuad surt a la televisió dient que hi ha una gran crisi financera al país i que, per sortir-ne, el govern ha de congelar els dipòsits bancaris de tots els equatorians. El president oculta que abans d'aquest *paquetazo* va lliurar 700 milions de dòlars públics a un banc privat i que el seu amo va utilitzar el regal per posar una fàbrica de cerveses. I que poc després, va obsequiar una altra milionada de dòlars a l'amo del Banco del Progreso, el senyor Fernando Aspiazu, que es deixava a si mateix els diners dels comptacorrentistes a través de 50 empreses fantasmes.

El president Mahuad menteix i la ciutadania ho sap. Però ¿on poden protestar els equatorians? Perquè aquest mateix banquer és amo de la cadena radial Sucre i del canal 40 de Guayaquil. I els canals, igual que el gosset que apareixia als discos de la RCA, obeeixen *la veu del seu amo*.

Resulta inevitable la pregunta: qui i quants són amos de la paraula i la imatge a A.L.? La concentració salta a la vista i a l'orella: el 85% de les emissores de ràdio, el 67% dels canals de televisió i el 92% dels mitjans escrits pertanyen a l'empresa privada. Les ràdios culturals i educatives amb prou feines no arriben al 7% i la televisions instal·lades amb aquestes finalitats

cobreixen el 10% del total de canals de la regió.

Si és dolenta la situació, pitjor és la tendència: de continuar així, en molt pocs anys amb prou feines deu corporacions gegants controlaran la major part dels principals periòdics, revistes, llibres, ràdio, televisió, pel·lícules, enregistraments i xarxes de dades.

Així, en entrar ja en el nou mil·lenni, convé parlar d'un deute tan immoral com l'econòmic i que té un nom: *l'espectre radioelèctric*. Aquest espectre no és altra cosa que el conjunt de freqüències de ràdio i televisió. Freqüències que, com aquella que va utilitzar el telegrafista del Titànic per salvar vides, ens pertanyen a tots i a totes. Igual que l'aire, la llum o la capa d'ozó, l'espectre radioelèctric és *patrimoni de la Humanitat*.

Les freqüències no pertanyen als estats, sinó a la societat com a tal. Els estats, com que aquests canals de comunicació són limitats, tenen l'obligació d'administrar-los, impeding qualsevol intent de monopoli. Tenen la responsabilitat de repartir-los equitativament entre tots els sectors de la societat. D'aquesta manera, garantiran la llibertat d'expressió i el necessari pluralisme informatiu.

Tanmateix, què ocorre als nostres països? Quan una comunitat indígena demana una freqüència per fer programes de ràdio amb la seva llengua, li diuen que esperi. I es queda esperant. Quan un grup de dones, o de joves, de camperols, o una organització sense finalitats de lucre presenta la seva carpeta sol·licitant una freqüència, els diuen que no és possible, que l'espectre està saturat.

No és cert que l'espectre radioelèctric estigui saturat. I menys cert encara, a les immenses zones rurals dels nostres països, en ciutats mitjanes i petites, on la banda de FM amb prou feines és utilitzada. Però ni tan sols a les grans ciutats no hi ha tal saturació. La millor prova d'això és que, abans d'eleccions, apareixen freqüències per art de màgia... i es distribueixen entre els del partit governant.

Llavors, per què no les donen si hi caben? Per dues raons, fàcils d'imaginar. La primera, econòmica. Ja n'hi ha prou comensals al voltant de la truita publicitària. Per què més? La llibertat de mercat la invoquen sempre que només ells siguin els mercaders.

La segona raó és política. Els diners donen vots i els vots donen més diners. ¿Com condicionar la intenció dels electors? El millor camí és tenir un canal de televisió o una emissora de ràdio. I no cal que els altres en tinguin.

Increïble, però cert: al democràtic Uruguai l'assignació de freqüències, des dels temps de la

dictadura militar, és sota el Ministeri de Defensa. És a dir, els militars administren la llibertat d'expressió dels civils. I només 3 famílies (Romay, De Feo Fontaine i Scheck) controlen el 75% dels canals de televisió oberta i els 3 únics canals de cable.

Quan van sorgir les primeres ràdios comunitàries a Montevideo, els empresaris privats van posar el crit al dial. Les van acusar de terroristes, es van inventar que els seus senyals de FM interferien la torre de control de l'aeroport, i van sol·licitar penes de fins a 8 anys de presó (més que per un homicidi) per als joves radialistes.

Al Brasil, país d'immenses xarxes mediàtiques, es van autoritzar les ràdios comunitàries. Però es va limitar el seu senyal a un quilòmetre a la rodona. Se'ls va prohibir tenir ingressos per publicitat. Se'ls va prohibir transmetre en cadena. Se'ls va prohibir tenir més d'una freqüència a tot el país. Es va reglamentar exactament per prohibir-les.

A Xile, la llei per a les ràdios comunitàries va ser fins i tot més grotesca: es va limitar a un watt la seva potència de transmissió. ¡Un watt! Aquelles llaunetes de llet buides i unides amb un filet amb què jugàvem quan érem nens potser tenien major abast.

Altres governs han estat mes astuts: subhasten les freqüències. Qui posa més plata, s'hi queda. Així, la llibertat d'expressió té preu i queda supeditada al talonari de xecs. I la societat civil queda exclosa d'exercir el seu dret a la comunicació.

Qui paga mana, diu la saviesa popular. Si llogues un espai en un mitjà comercial, l'amo aprofita la més mínima per despatxar-te o per donar el teu lloc a un altre, així que s'ha cansat de tu. Recordo el meu primer programa de ràdio a la República Dominicana. El llavors director de Radio Beller, a Dajabón, va acabar el contracte després d'escoltar una entrevista que jo havia fet a un grup de camperols que reclamaven les seves terres robades pel latifundista. L'única manera d'assegurar la independència i la veracitat de la informació és comptant amb ràdios, periòdics i televisions a les mans de la societat civil, d'aquells i d'aquelles que no depenen de l'Estat ni del Mercat.

Fa 2000 anys, un tal Jesús va dir que les veritats s'han de proclamar dalt dels terrats. Si per fer-ho, aquell camperol galileu es presentés avui en les Superintendencias de Telecomunicaciones, li assignarien una freqüència els nostres governs que tant professen la fe cristiana?

